

Naša pesnica se tisti večer v soboto 29. 9. 1956 ni vrnila domov. Tedaj je stanodajka Kravanjeva takoj o tem obvestila tamkajšnje planinsko društvo in to je še isti večer odredilo reševalce. Ni še bila polnoč, ko so bili na vrhu, tam so našli njen vpis v spominski knjigi, od nje pa ni bilo nobene sledi. Če bi bila čakala na jutro pod kakim drevesom blizu markirane steze, bi jo bili takrat rešili. Tudi naslednji dan je niso našli. Če ne bi bil tisti pastirček, ki je iskal ovce, prišel povedat, da je v temi videl nekoga stopati blizu hudourniških grap nad zaselkom Malnik, bi jo kdovekdaj našli. Povsod drugod bi jo bili iskali, samo v hudourniških grapah nad tem zaselkom ob cesti ne.

Ko sem bral priimke tistih vestnih, požrtvovalnih reševalcev: Durjava, Muznik, Komac, Kavc, Ostan, Berginc, sem se zamislil: Saj to so vendar priče življenja, ki je tam teklo pred dva do tri tisoč leti! To je košček še neodkrite zgodovine, to so imena, ki jih je sto in sto let, iz roda v rod prenašalo ustno sporočilo, dokler jih ni zapisal matičar in nam jih ohranil do danes. Taki priimki in tamkajšnja zemljepisna imena so košček narodopisja, folklore, ki diha iz njih na Bovškem.

KAKO ME JE OSVOJIL ŠTIRITISOČAK

ING. MATIJA TUMA, FISLISBACH, ŠVICA

Nekega jesenskega dne smo se spet srečali: Peter, izkušen planinec in prav dober poznavalec slovenskih in švicarskih gora, in mi štirje zelenci: zakonca Marija in Marjan, Pudli in jaz, ki poznamo planine le bolj iz ravninske perspektive ali pa kvečjemu izza stekla čez kak gorski prelaz vozečega avtomobila. Vsi trenutno zaposleni v tujini, vsi iz kantona AG – Akademische Gesellschaft in vsi navdušeni fotoamaterji. Dobili smo se pri Petru, začeli pogovor s priljubljeno temo: mi – Slovenci, prešli na politiko in končali s predlogom, da gremo za prvi sončni konec tedna v hribe. Petrovo zamisel, da se povzpemo na kak lažji štiritisočak, smo sprejeli z navdušenjem, pa tudi s prikritim strahom. Bo šlo? Vendar tega drugega ni hotel nihče pokazati. Če bodo zmogli drugi, zmorem tudi jaz. Pri tem je vsak pozabil, da isto mislijo tudi drugi.

Naslednja dva tedna sta minila, kot bi ju pihnil. Vsak je bil sam s seboj polno zaposlen: nakupoval manjkajočo opremo, vlekel na kup zaprašene hribovske stvari in čakajoč na lepo vreme pridno mazal zarjavele sklepe, marljivo tekal po okoliških travnikih in pri tem trdno upal, da lahko v 14 dneh nadomesti to, za kar so v resnici potrebni meseci.

Končno je napočila težko pričakovana sobota. Zgodaj jutraj smo se zbrali pri Marjanu, pregledali smo še enkrat opremo, ugotovili, da manjkajo večini dereze in se začeli vkravati v avto. Vstopali smo in spet izstopali in ko smo že skoraj obupali, se je zgodil čudež: v malem volkswagnu smo našli prostor za pet zajetnih nahrbtnikov, za pet nič manj zajetnih ljudi in še za kup planinske opreme, hrane in rezervne obleke. Toda to je razpoloženje samo dvignilo, posebno, ker se nam je obetal sončen in topel jesenski dan. Polni dobre volje smo se še v temi odpeljali goram naproti; čakala nas je peturna vožnja.

Čim bolj smo se bližali goram, bolj nas je zapuščalo dobro razpoloženje, kajti vsak ovinek, ki ga je napravil avto, je pomenil za potnike prav tak napor kot za preobloženo vozilo samo. Ko so prvi začeli nekaj razpravljati o morskii bolezni, drugi pa se prerekatii, kaj je za pljuča boljše, sveži morskii ali sveži gorski zrak, smo dosegli prelaz Furka, 2431 m. Poskakali smo iz vozila, se poželjivo nadihali gorskega zraka, vzeli fotoaparate in se takoj spravili na delo. Jutranje sonce je ravno pokukalo izza gora in z mehkimii jesenskimi žarkii osvetlilo zaledenele gorske vrhove na zahodu. Stali smo, poslušali tihoto in občudovali sončni vzhod. Kamere so naše vtise pridno beležile: desno Gallenstock, levo Pzo. Rotondo, pred nami mogočna Finsteraarhorn in Schreckhorn.

Le malo naprej, ob ledeniku Rhone smo se morali spet ustaviti. Ledenik pod cesto, še v senci, se je magično lesketal v stoterih modrikastih in zelenkastih odtienkih, okrog njega venec že od sonca ožarjenih gora, spodaj pa temnozelena dolina in globoko v dolini srebrni trak reke Rhone. Le neradi smo se spet zbasali v naše vozilo in se odpeljali naprej. Veseli, da je zadnji prelaz za nami, smo kljub na moč neudobni vožnji kmalu za tem uživali v sončnem in toplem Wallisu.

Pri Vispu smo zapustili dolino Rhone in se spet obrnili goram naproti. Zavili smo v dolino Mattervisp, na koncu katere leži že leta 1218 v urbarjih omenjeni in z 39

štiritisočaki obdani Pratoborgno. To staro retoromansko ime je že davno pozabljeno, svet pozna mondeno gorsko vasico le še pod imenom Zermatt. Naša vožnja se je končala sredi doline v kraju, ki še danes nosi retoromansko ime Randa. Začeli smo raztovarjati naše vozilo, oči pa so nam vedno znova uhajale h goram. Na koncu doline smo zagledali naš cilj – Breithorn, 4165 m, ves bleščeč in kljub jeseni okovan v večni sneg in led. Gora, okopana v jutranjem soncu, je neprizadeto zrla na nas, ki smo se motovili v senci doline, kot bi nam bilo nerodno, da se bomo naslednji dan povzpeli nanjo. Opis v vodniku je mojo močno upadlo samozavest popravil: vrh velja za enega najlažjih štiritisočakov, prvič osvojen že leta 1830, vzpon je ob stabilnem vremenu kratek in nenevaren, vrh poznan predvsem zaradi izredno lepega razgleda.

Veseli, da smo se znebili tesnega avta in radovedni, kdaj bomo zagledali Matterhorn, smo se odpravili na vlak. Na tisti vlak, ki je stekel pred 79 leti, cesta pa še do danes ni.

Končno Zermatt in visoko iznad hotelskih streh sredi modrega neba gora vseh gora – Matterhorn. Vse ostalo je postalo za hip nevažno in naši pogledi so bili za trenutek kot prikovani. Pozabili smo, da je naš cilj le njegov sosed Breithorn in zavidali tisti peščici planincev, ki so se odpravljali nanj. Vrvenje na kolodvoru in pisani izvoščki pred kolodvorom so nas spet spomnili, kam smo pravzaprav namenjeni in da nekaterim od nas še manjka kak važen del opreme. Podali smo se na lov za derezami, vmes pa pridno opazovali pisano množico ljudi okrog nas: starejše gospe, oblečene po najnovejši modi, s psički na vrvicah, hippijevo oblečene in prsteno bele angleške turiste in »prave«^g gornike. Vse je bilo na kupu, manjkali so le cigani. Tem je pa v Švico tako ali tako prepovedan vstop, verjetno prinesejo v deželo premalo denarja. Končno smo našli dereze, jih nevešče pomerili, plačali najemnino za dva dni ter jih spet nevešče strpali v nahrbtnike. Peter se nam je pokroviteljsko smehljaj posebno Pudliju, ki je delal kljub svojim ogromnim čevljem in derezam na njih na moč nebogljjen vtis.

Končno smo bili nared ter se odpravili skozi vas do žičnice, ki naj bi nas potegnila skoro 3000 m visoko, tako da naše moči ne bi izrabili prehitro. Levo in desno od nas so se vrstili lepi in manj lepi hoteli, razkošne trgovine in lične starinske walliške hiše. Pri pokopališču smo za trenutek postali ter se spomnili nesrečnih osvajalcev Matterhorna in vseh tistih, ki so polni mladostne sile odšli iz Zermatta, pa se niso nikdar več vrnili.

Vožnja z žičnico je hitro minila in še prehitro smo bili 2929 m visoko. Odpiral sem usta kot krap na suhem, da bi se mi zaradi višinske razlike čimprej odmašila ušesa, ter drugim previdno zamolčal, da tako visoko v svojem življenju sploh še nisem bil. Najvišje doslej sem bil namreč na našem očaku Julijskih Alp, pa še to zadnjič kot bruc pred 14 leti.

Izstopili smo iz gondole in znašli smo se sredi samih gorskih velikanov. Naši pogledi pa so bili spet obrnjeni k Matterhornu. Nobena gora ga ni zakrivala, noben vrh v njegovi bližini ni bil niti približno tako visok. Sam je stal tu kot velikan in izzival nebogljena človeška bitja, ki so stala ob njegovem vznožju. Oprtali smo si nahrbtnike, vzeli v roke cepine in naše misli so se spet povrnile k Breithornu. Stali smo na koncu ledenika Theodul in zavedel sem se, da gre zdaj zares. Stisnil sem zobe in se spomnil vseh zlatih nasvetov: zaščititi se pred sončnimi žarki, hodi preudarno in enakomerno in ne govori po nepotrebnem. Na misel mi je prišel star pregovor, ki sem ga slišal že v prvem razredu gimnazije: gutta cavat lapidem, non vi sed saepe cadendo (kaplja zvotli kamen, ne s silo, temveč z vztrajnostjo). Vse to sem si zapisal za ušesa in začel previdno korakati po umazanem in od poletne vročine utrujenem ledeniku. Desno nas je spremljala vzhodna stena Matterhorna, odeta v tanko plast svežega snega in bleščeča se v opoldanskem soncu, levo vedno bolj blizu severna stena Breithorna in malo dalje stran najvišji vrh Švice – Monte Rosa. Ledenik je bil lepo raven, pot zaznamovana in temu primerno tudi naše razpoloženje. Hitro smo napredovali, srečevali smo le nasproti vozeče smučarje, ki so imeli obraze smešno namazane z vsemi mogočimi mazili. Uživali so jesensko smuko ob krasnem vremenu. Postajalo je vedno bolj vroče in začel sem preklinjati svoj težki nahrbtnik, v katerem sem nosil kot vsak neizkušeni planinec preveč hrane in drugih stvari, ki jih sploh ne bi bilo potrebno vlačiti s seboj. Sonce je neusmiljeno pripekalo, ledenika pa ni in ni hotelo biti konec. Pogovor je zamrl, skoro nihče od nas ni več iskal lepih motivov, ampak toliko raje s prostim očesom kočo Theodul na koncu ledenika, na meji med Švico in Italijo. Meni se je zdelo, da hodimo že celo večnost in nisem mogel verjeti, da so to isto pot napravili skoro pred dvema tisočletjema že stari Rimljani. Končno smo jo zagledali na skalah čepečo, kakih 30 m visoko nad ledenikom. To nam je vlilo novih moči in kot bi trenil, smo bili pri koči, ki naj bi bila naš današnji cilj.

Toda, o groza – kočja je bila zaprta, oknice zabite, oskrbnik pa v dolini. Sezona je bila uradno kljub lepemu vremenu zaključena. Seveda se nismo kar tako vdali. Kot mravlje pridno smo začeli stikati okrog hiše, splezali do strehe, preobrnilo drvarnico in iskali možnost, kje bi lahko kljub zaprtim vratom prenočili, pri tem pa kleli oskrbnika doli v Italiji ter Švicarje doli v Zermattu, namesto da bi kleli svojo lahkovernost.

Vsi jezni smo se končno usedli na tla pred hišo in si temeljito podprli želodce, v katerih je že precej časa vztrajno zvonilo poldne. Ni nam preostalo nič drugega, kot da vzamemo spet pot pod noge, nahrbtnike pa na rame ter čimprej dosežemo Plateau Rosa, 3500 m in od tod z žičnico spet nazaj v dolino – v italijanski Breuil (Cervinia). Koča Plateau Rosa je obenem tudi carinska postaja, vendar ni bilo o carinikih, o teh mož postave, v katerih vsak Jugoslovčan v tujini vidi osebnega sovražnika, ne duha ne sluha. Spogledali smo se in se glasno zasmejali. Prav sedaj nikogar, ko imamo vendar enkrat čisto vest, prav sedaj, ko imamo v nahrbtnikih le švicarsko čokolado in italijanske raviole!

Zjutraj nas je v hotelu v Breuilu zbudil lajež lovskih psov, pomešan z glasnim trobljenjem avtomobilov italijanskih smučarjev, ravno še pravočasno, da smo si lahko pogledali Matterhorn ali, kakor mu tu domačini pravijo, Mont Cervin v jutranjem svitu še z druge strani. Hitro smo pozajtrkovali in se odpravili, da ujamemo prvo žičnico, kajti ta dan nas je čakala še lepa pot: vzpon na vrh, spust na drugo stran do Zermatta in končno še vožnja z vlakom in avtom domov, saj smo morali biti v ponedeljek spet vsak na svojem delovnem mestu. Zgnetli smo se v gondolo, grdo gledali klepetave italijanske smučarje in se kmalu spet znašli sredi snega 3500 m visoko.

Kazalo je, da se nam obeta lep dan. V koči smo brž odložili vse nepotrebne stvari: obleko, hrano, itd. in jih zaupali Mariji, ki je ostala v koči. Zadržali smo samo najpotrebnejše in seveda vso fotografsko opremo. Pred nami je bilo samo okoli 650 m višinske razlike, vendar sem si iz previdnosti vseeno natresel poln žep vitaminskih sladkorčkov. Srce mi je močno utripalo, pa še danes ne vem od česa: od spoštovanja do gore ali od strahu, da ne bom prišel na vrh. Po dolgem pripravljanju smo se že kar nestrpni odpravili mimo smučarjev proti vrhu. Hitro smo napredovali, obšli strmino, kjer postavljajo smučarji svetovne hitrostne rekorde in se ustavili šele tedaj, ko smo se morali navezati. Lepa 40-meterska rdeča vrv je že vso pot vzbujala mojo radovednost in z nekakšnim spoštovanjem sem čakal, da se končno navežemo. Peter je prevzel vodstvo in nam še zadnjič ponovil, kako moramo ravnati. Prvi trenutek sem se počutil kot ovca na vrvi, potem pa sem se počasi navadil na ta svojevrstni občutek, da si s tovariši zvezan na življenje in smrt.

Daljši in položnejši del poti smo kmalu premagali in sledil je še kratek počitek pred zadnjim bolj strmim delom. Nataknili smo si rokavice ter pokrivala in navezali dereze, kajti septembrsko sonce na tej višini ni imelo več prave moči. Čim višje smo se vzpenjali, tem manjši so se nam zdeli prej tako visoki sosedi Breithorna in vse mogočnejši se nam je zdel široki hrbet pred nami. Modro nebo nad nami je postajalo vse bolj modro, skoro vijoličasto in sneg pred nami vse bolj bel in bleščeč. Vreme je bilo sijajno, obzorje brez meglic in z vsakim korakom panorama lepša. Kamor nam je segel pogled, povsod vrhovi, eden lepši od drugega, eno bolj znano ime od drugega. Pozabili smo na utrujenost in se predali razpoloženju. Petrov višinoмер je kazal točno 4000 m.

Čas nas je priganjal dalje in obrnili smo se spet proti vrhu. Dosegli smo greben in odprl se nam je še pogled na Zermatt in na gorsko verigo severno od nas. Najlepši in najbolj opevani del Alp je ležal pred nami kot na dlani: na vzhodu Monte Rosa, na severu Dom in Weisshorn, v daljavi Aletschhorn in Jungfrau, proti zahodu Dent Blanche, seveda Matterhorn in mogočni masiv Mt. Blanca. Nisem se zavedal, kdaj smo po grebenu prišli na vrh. Nisem se zavedal, da je začel pihati s severa močan veter, prav tako ne, da stojim le na nepomembnem vrhu med dvema mogočnima sosedoma, med Monte Roso in Matterhornom. Bil sem srečen, gore so me osvojile.

SONČNA PIRAMIDA – TEOTIHUACAN, kraj, kjer bogovi stopajo na zemljo, je bila po veri Aztekov delo Kiklopov, v resnici pa so jo postavili ljudje. Mehiške piramide pa niso bile grobovi kot egiptovske, marveč umetne gore za podstavek templjev. Najstarejše piramide te vrste so bile okrogle kot vulkana Popocatepetl in Citlaltepetl. Ena takih umetnih gora, arhaična piramida Cuicuilco stoji na robu 7 milijonskega mesta Mexico. Sele kasneje so dali umetnim goram stilizirano obliko, s kvadratno ali pravokotno osnovo.

Znani švicarski avtor A. Bollinger iz Meilena (tu je bilo nedavno ustanovljeno slovensko planinsko društvo) je v Les Alpes 1971/3 popisal svoj obisk umetnih gora v Mexico. Za motto spisa je zapisal: »Človek zmore gore osvajati in ustvarjati.«